

RIKTLINJER FÖR ESLÖVS KOMMUNS ARBETE MOT VÅLD I NÄRA RELATIONER

Syftet med riktlinjerna är att ge mer specifika anvisningar om vad våld i nära relationer är och hur våld i nära relation ska hanteras, det är en vägledning både till personal i sitt möte med klienter/brukare och till chefer i sin roll som arbetsgivare. Riktlinjerna gäller 2019-2023

Riktlinjer mot våld i nära relationer

Våld i nära relationer är en bred och värdeneutral samlingsbenämning för allt våld som sker mellan personer som står varandra nära. Syftet med riktlinjerna är att ge mer specifika anvisningar om vad är våld i nära relationer och hur våld i nära relation ska hanteras, det är en vägledning både till personal i sitt möte med klienter/brukare och till chefer i sin roll som arbetsgivare.

Vad är våld?

Våld i nära relationer handlar om olika typer av våld som kan förekomma mellan personer som har en nära relation till varandra. Våldet sker inom heterosexuella och samkönade relationer samt inom syskonrelationer och andra familje- och släktrrelationer (www.nck.uu.se). En våldshändelse skiljer sig från en olyckshändelse genom att våldet har ett budskap, en som står för budskapet och en som tar emot. Per Isdal (2001) beskriver våld som en handling i syfte att *få en annan person att göra något mot sin vilja eller att få en person att låta bli att göra något som den vill*. Våldet uppnår sitt syfte genom att kränka, skrämma, skada eller smärta den utsatta (Isdal 2001).

- *Fysiskt våld* är makt utövat genom exempelvis slag, sparkar, knuffar, knivhugg, strupgrepp.
- *Psyiskt våld* är hot som kan uttalas direkt men också vara subtila och endast uppfattas av den som mottar hotet, särskilt i nära relationer.
- *Sexuellt våld* är trakasserier, kränkningar och övertalningar för att få sex. Det kan exempelvis innebära att en person bestämmer när och på vilket sätt sex ska ske. På grund av underliggande hot, tidigare våld och maktordningen i förhållandet, förekommer kanske inget fysiskt motstånd i den pågående våldtäkten.
- *Materiellt våld* är våld som riktar sig mot saker och föremål, genom att t ex kasta saker i syfte att skrämma andra.
- *Latent våld* i nära relationer är vanligt och styr den utsattas beteende och agerande av rädsla för att utsättas för annat våld. Det latent våldet styr den destruktiva underordningen och rollerna i förhållandet, på avsändarens villkor (Isdal 2001).
- *Ekonomiskt våld* är kontroll över annan persons pengar och beslut av inköp. Ekonomiskt våld är också att hindra någon att gå till sitt arbete eller göra någon för sjuk och skadad för att kunna sköta sin försörjning.

- *Försummelse* innebär att den utsatta inte får adekvat hjälp med mat, medicin eller hygien. Andra exempel kan vara att den utsatta inte får hjälp med att gå på toaletten eller att få komma upp ur sängen, det kan även innebära för lite eller för mycket mat eller medicin.
- *Funktionsrelaterat våld* är att den våldsutsatta inte får hjälp med att använda sina hjälpmedel, exempelvis kan vara att rollatorn göms, batterierna tas bort från hörapparaten.
- *Digitalt våld* är när bland annat mobiltelefoner och sociala medier används som verktyg för att utöva hot, kontroll och våld. Detta kan göras i form av ryktesspridning, avlyssningsappar och hämndporr.

Kontrollerande eller situationsbetingat våld

För att kunna hjälpa och stödja kollegor, personal, brukare, klienter eller andra på rätt sätt är det nödvändigt urskilja det kontrollerande partnervåldet och det situationsbetingade. Är det en tillfällig konflikt, smärtsam separation eller en flerårig process av systematisk kontroll, våld och kränkningar? Detta är viktigt för att arbetsgivaren ska kunna ta ansvar och ge stöd till personal som är utsatt.

Det kontrollerande partnervåldet är allvarligt och eskalerande och innehåller en blandning av olika former våld, terror, trakasserier och hot. Vidare är förövarens beteende dominerande och kontrollerande, och övervägande del av offren är kvinnor som utsätts av sin manliga partner. Våldet är en process som ofta börjar med ”milt” våld och kontroll för att sedan övergå till fysisk misshandel och strängare kontroll. Det situationsbetingade våldet är enstaka händelser som utlöses vid vissa stressituationer där frustration och vrede slår över i fysisk aggression. Förövaren har oftast inget kontrollbehov och det är lika vanligt att våldet utövas av både kvinnor och män (Socialstyrelsen, Folkhälsorapport 2009).

Att mäns våld mot kvinnor ska upphöra är det fjärde jämställdhetspolitiska målet. Målet innefattar att kvinnor och män, flickor och pojkar har samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. (Handbok-våld, Socialstyrelsen 2015)

Det *kontrollerande partnervåldet* leder i högre utsträckning än annat våld, till fysiska skador och kroniska ohälsotillstånd såsom

- Rädsla, rädsla för sitt liv och nedstämdhet
- försvagad självkänsla
- andra psykologiska tillstånd
- högre konsumtion av sjukvård och läkemedel

(Socialstyrelsen, folkhälsorapport 2009)

Våld kan både män och kvinnor utsättas för, det som är olika är våldsutsattheten. Det är betydligt vanligare att det är kvinnor som är utsatta för mer grovre och upprepat våld i nära relationer, där våldsutövaren är en partner eller en förre detta partner. (Handboken- Våld, Socialstyrelsen 2016)

Mäns våld mot kvinnor

Mäns våld mot kvinnor finner sin grund ibland annat ojämlik maktbalans som finns mellan könen, där män får sin vilja igenom med att kontrollera kvinnors levnadsvillkor och använder sig av våld för att uppnå detta. Att arbeta för att få ökad jämställdhet ska vara en del av de långsiktiga insatserna mot våld i nära relationer. Det är konstaterat att våld i nära relationer att våld i hög grad är en folkhälsofråga, med anledning av att allvarlig fysisk och psykisk ohälsa är vanlig bland dem som utsatts för våld (SOU 2014:49)

WHO(2013) konstaterat i sin rapport att de allvarligaste hoten mot kvinnors hälsa är våld mot kvinnor i nära relationer. Enligt BRÅ (2014) har nästan var femte person i befolkningen någon gång i sitt liv varit utsatt för ett brott i nära relation.

Mäns våld mot kvinnor förekommer i största utsträckning i hemmet, men våldet förekommer även i de offentliga rummen så som arbetsplats, skola, på gatan och utseställen. (SOU 2015:55)

Att mäns våld mot kvinnor ska upphöra är ett jämställdhetspolitiskt delmål. Där fokus och särskild betoning ska vara på att förebygga våld istället för att hantera våldet konsekvenser. Delmålet inkluderar även att kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet Skr. 2016/17:10- Makt, mål och myndighet- feministisk politik för en jämställd framtid

Särskilt utsatta grupper

Kvinnor som grupp är särskilt utsatta för våld i nära relationer och i socialtjänstlagen tydliggörs kommunernas ansvar att särskilt beakta och stödja dessa kvinnor och barn som bevittnar våld (5 kap. 11 § andra stycket Socialtjänstlagen).

Det lyfts fram att vissa grupper av kvinnor är särskilt utsatta när det kommer till våld i nära relationer, grupper lyfts fram nedan och anledningen till att man lyfter fram delar av grupp är på grund av att kvinnorna i grupperna har en ökad sårbarhet. Denna sårbarhet kan handla om gruppens resurser, förmågan att utnyttja de resurserna som kvinnorna har eller har rätt till exempelvis

ekonomiska, sociala eller politiska resurser.(Handboken- Våld, Socialstyrelsen 2016)

Äldre kvinnor

Äldre kvinnor är särskilt utsatta eftersom våldet ofta tolkas som en försummelse utifrån oförmåga eller utmattning hos en anhörig, vilket kan styra vilka insatser som sätts in. Inom äldreomsorgen är det viktigt att fånga upp signaler och ställa frågor enskilt till kvinnan. Äldre kvinnor upplever ofta mer skam och tabu än andra kvinnor och visar mer sällan ilska mot mannen. Vidare kan det ekonomiska beroendet vara större hos äldre kvinnor, vilket innebär att de inte ser en förändring eller separation som möjlig (J. Grände 2012).

Vid högre ålder är risken större att personer blir mer beroende av samhället, både av närstående och av personal. Beroendet av andra och av samhället är en hög riskfaktor när det kommer till att utsättas för våld. Risken för upprepat våld är högre och ens möjligheter till att ta sig ur en destruktiv relation är låg. (Handboken- Våld, Socialstyrelsen 2016)

Kvinnor med funktionsnedsättning

Kvinnor med funktionsnedsättning är ofta i beroendeställning till den närstående och beroende av hjälp för att klara vardagen, varför det kan vara svårt att upptäcka om hon är utsatt för våld. Våldet kan exempelvis innebära att hon inte får den hjälp hon behöver på grund av sin funktionsnedsättning, att hon inte får hjälp med tolkning, blir utsatt för övergrepp i samband med dusch, att hjälpmedel förstörs eller hålls undan. Våldet kan ge sig i uttryck att den anhörige har stort kontrollbehov gentemot personal och inte låter kvinnan tala för sin egen sak. Finns misstanke om att en kvinna med funktionsnedsättning är utsatt för våld av närstående ska alltid närmaste chef informeras (Sällan sedda, Socialstyrelsen 2011).

Kvinnor med missbruksproblem

Kvinnor som utsätts för våld i nära relationer tenderar att i samhällets ögon få ”skylla sig själv”. För kvinnor med missbruksproblematik är detta förhållningssätt mer vanligt. Våldet kan ses som en konsekvens av missbruket och riskerar därför att ”glömmas bort”. Stöd eller insatser för dessa kvinnor riskerar att mer syfta till att komma åt missbruket och inte våldsutsattheten. Förutom missbruk och våldsutsatthet, kan deras utsatthet bli större på grund av hemlöshet, arbetslöshet, psykisk och fysisk ohälsa (Skylla sig själv, Socialstyrelsen 2011).

Kvinnor med utländsk bakgrund

Forskning visar att kvinnor med utländsk bakgrund utsätts för mer våld än kvinnor födda i Sverige. De har ofta sämre inkomst och upplever högre grad av social isolering än svenskfödda kvinnor. En annan faktor som höjer risken är att ha kommit från ett land med lägre jämställdhet än i Sverige (Fernbrant 2013). Socialstyrelsen fastställer att kvinnor med utländsk bakgrund kan vara mer utsatta på grund av svaga språkkunskaper, okunskap om det svenska samhället. Utsatta kvinnor kan vara mindre benägna att söka hjälp då deras tillit till myndigheter kan vara låg på grund av tidigare upplevelser eller rädsla för att förlora sitt uppehållstillstånd. (www.socialstyrelsen.se)

HBTQ- personer

Kunskap och forskningsområdet kring våld i samkönade relationer är relativt nytt och begränsad. I princip följer våld i samkönade relationer samma mönster som i heterosexuella relationer. Kontroll, hot om våld, begränsningar i den våldsutsattas liv och utövandet av våld är exempel på hur våldet kan se ut. Det skall beaktas att det finns också olikheter vilket bidrar till att en ökad kompetens om våld i samkönade relationer behövs. Benägenheten hos en våldsutsatt person att anmäla och söka hjälp och det bemötande personen får, beror på könstillhörigheten hos både den våldsutsatta och våldsutövaren. Personer i samkönade relationer söker inte hjälp i samma utsträckning som heterosexuella. (Handboken- Våld, Socialstyrelsen 2016)

HBTQ-personer har mindre benägenhet att berätta om sin våldsutsatthet med anledning av att det många gånger krävs att personen både kommer ut som HBTQ-person samt som våldsutsatt. (SOU 2015:55)

Barn som bevittnar våld

Barn som bevittnar våld hemma är en särskilt utsatt grupp då dessa barn gärna inte berättar om vad de är med om. Forskning visar att så många som 10 procent av barnen i Sverige har upplevt våld hemma (BRÅ-2014). Forskning visar också att dessa barn inte uppmärksammas tillräckligt och konsekvenserna för dessa barn till och med kan vara värre än för de barn som själva utsätts för våld. Att uppleva pappas våld mot mamma anses farligare än våld på gatan, eller att själv bli utsatt för våld (M. Eriksson och E. Näsman 2007).

Att som barn bevittna våld hemma äventyrar hälsa och utveckling med risk att:

- drabbas av posttraumatiskt stressyndrom (PTS)
- utveckla emotionella störningar såsom ångest, depression, ängslighet eller aggressivitet.

- utveckla sociala och beteendemässiga problem, bli hämmade och antisociala
- som pojke använda våld som vuxen eller som flicka utsättas för våld i nära relationer som vuxen

Effekterna av barnens upplevelser varierar beroende på barnets ålder, etnicitet, funktionsnedsättning, personlighet, överlevnadsstrategier och hur barnet tolkar våldet. Det är ett trauma att bevittna pappas våld mot mamma då de två viktigaste personerna i barnets liv är inblandade. Ytterligare svårighetsfaktor är att våldet sker hemma, en miljö som ska vara trygg och att våldet riktar sig mot just mamma (M. Eriksson och E. Näsman 2007).

Barn som utsatt för våld

Barns fysiska och psykiska hälsa riskerar att allvarligt ta skada när det förekommer våld i hemmet. Det finns även en stark koppling mellan att bevittna våld och utsättas för våld. Tecken på att barn har utsatts för våld kan vara:

- Fysiska tecken i form av blåmärken, rodnader eller rivmärken. Det kan även innebära skador på mjukvävnader, frakturer eller inre blödningar.
- Munhälsan i form av utslagna tänder, fraktur på känen eller munskador som har orsakats av knytnävslag eller olika föremål i munnen.
- Sexuella övergrepp kan ge fysiska tecken exempelvis, rodnader runt könsorgan, blödningar och blåmärken. Det skall även beaktas att psykiska tecken i form av påtagliga förändringar i agerande eller tillbakagång i utvecklingen kan finnas.

Enligt 5 kap 11 § tredje och fjärde stycket socialtjänsten (SoL), att socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och hjälp som de behöver.

Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Det som skiljer hedersrelaterat våld från partnervåld är att det ofta är flera personer som utövar våld och kontroll. Våldet är kollektivt sanktionerat och baseras ofta på en så kallad kyskhetsnorm med kontroll av kvinnors sexualitet. Pojkar som inte lever upp till normen om hur en man ska vara, drabbas också. De kan också bli tvingade att agera ”vakter” och kontrollera systrar eller andra familjemedlemmar. (Kvinnors nätverk 2013)

I möte med personer som upplever hedersrelaterat våld är det viktigt att visa förståelse och respekt, personen kan vara rädd för sin eller eventuella andra personer i sin omgivning kommer till skada. Professionella behöver förstå att enbart rykten kan få allvarliga konsekvenser för den utsatta. Det kan även vara att personer som är utsatta även är förövare och delaktiga i att utsätta andra personer för samma sak. (Vänd dem inte ryggen, socialstyrelsen 2013)

Hedersrelaterat våld och förtryck kan uttrycka sig i form av att flickor inte får delta i idrottsundervisning eller delta vid skolresor samt att flickors och pojkars val av fritidsaktiviteter och umgänge är begränsad. Det förekommer även tecken på koncentrationssvårigheter, sänkt studiemotivation, psykosomatiska symtom vid utsatthet. (Handboken- våld, Socialstyrelsen 2016)

Könsstymning av flickor och kvinnor är förbjudit enligt lag i Sverige och det är även förbjudet om ingreppet utförs utomlands. Könsstymning av flickor och kvinnor är ett brott mot de mänskliga rättigheterna och konventionen om barnets rättigheter. Könsstymning av flickor och kvinnor är en form av grov misshandel och övergrepp, könsstymning sker många gånger med familjens heder som förklaring. (Om könsstymning av flickor och kvinnor- Socialstyrelsen 2015)

Sedan 1 juli 2014 är det olagligt med tvångsäktenskap i Sverige. Det är straffbart att tvinga, påverka, eller pressa någon att gifta sig mot sin vilja. Även förberedelse för äktenskapstvång samt att lura någon att åka utomlands i syfte att giftas bort genom tvång eller utnyttjande är olagligt. (www.hedersfortryck.se)

Riskbedömning och stöd

Inom socialtjänsten finns det kunskap om strukturerade riskbedömningsinstrument så som FREDA och Patriark, som ska bistå med råd och hjälp, oavsett om det gäller en brukare, klient eller nära anhörig.

Risikfaktorer för dödligt våld i nära relationer är om våldet

- med tiden har upptrappats, blivit grövre och/eller om vapen har använts i samband med hot och våld,
- sker i samband med en separation eller skilsmässa,
- om våldet är kontrollerade,
- om det förekommer hot om dödligt våld och/eller hot om självmord
- psykisk ohälsa

I SOSFS 2014:4 5 kap 1 § finns information om när riskbedömning skall utgöra en del av utredning för den våldsutsattas behov av skydd och stöd.

Källförteckning

- Eriksson M & E. Näsman 2011. *När barn som upplevt våld möter socialtjänsten – om barns perspektiv, delaktighet och giltiggörande.*
- Fernbrant, Cecilia. 2013. *Violence against Foreign-born Women in Sweden.* Media-tryck
Lund.
- Folkhälsorapport, Socialstyrelsen. 2009
- Grände, Josefin *Mäns våld mot äldre kvinnor i nära relationer* Tidskrift Äldre i centrum
2012:3
- Isdal, Per 2001. *Meningen med våld.* Gothia Förlag Stockholm.
- Jämställdhetsstrategi för Skåne 2017-2020.*
- Kvinnors nätverk 2013. *Familjearbete i hederskontext.*
- Om könsstympning av flickor och kvinnor- Socialstyrelsen 2015
- Skylla sig själv, Socialstyrelsen 2011. *Utbildningsmaterial om kvinnor utsatta för våld med missbruks- eller beroendeproblematik*
- SOSFS 2014:4 Våld i nära relationer.
- Socialstyrelsen 2016. *Våld- Handbok om Socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer.*
- Socialstyrelsen 2013. *Vänd dem inte ryggen- Utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck.*
- Sällan sedda, Socialstyrelsen 2011. *Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.*
- Våld i nära relationer- en folkhälsofråga* SOU 2014:49
- Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck-* SOU 2015:55

Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid Regeringens skrivelse 2016/17:10

www.hedersförtryck.se

www.socialstyrelsen.se

www.valdinarrelationer.se